

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 3-2006

Tema Turkiet

Redaktören har ordet

Kära läsare, vi trodde att vi skulle få en försmak på sommaren då vi for till Istanbul i början på maj. Men där hade sommarvärmen uteblivit. De två första dagarna klädde vi oss varmt och tog med kameran, mellan reportagen gick vi på rundtur i Istanbul.

I Sultan Ahmet ligger Blå moskén från 1600-talet, den enda moskén i Istanbul med sex minareter och väggar vackert dekorerade med miljontals blå mosaikplattor. Moskén var så stor att det var omöjligt att uppskatta hur många besökare som var där samtidigt med oss.

Hagia Sofia var en gång världens största kyrka, därefter moské, i dag museum. Det är ett arkitektoniskt mästerverk med bysantinska fresker och svävande kupol och sina fyra minareter. Bengt var intresserad av den underjordiska vattencisternen från den bysantinska tiden och nedgången låg på andra sidan gatan, mitt emot Hagia Sofia. Han berättade att det var som en stad under jorden med pelargångar och droppande vatten. Akustiken måste ha varit enorm för ibland gavs det konserter i den gamla vattenreservoaren, det kunde vi förstå av affischen vi såg då vi väntade på att Bengt skulle komma upp från underjorden. Vi kunde också se skyltarna som visade att Topkapipalatset låg i närheten. I det utsmyckade palatset där sultanerna bodde fanns en gång i tiden ett harem med en enorm skattkammare och rikedom.

Vi följer i Bengt i hans nostalgiska spår. Som 19 årig hippie hade han varit i Istanbul under sextioalet på väg till Indien. Naturligtvis drack vi kaffe på alla världens ungdomars stamhak, Pudding Shop. Där träffades alla hippies innan de lämnade Turkiet för sitt slutmål Indien. Idag fylls baren av en annan kundkrets, turister som vi och andra nyfikna som hade hört talas om caféet med sina väggar prydda av tidningsutklipp av kända hippies och artiklar om Billie Hayes mannen som filmen

Fred Taikon och Bengt O Björklund, framför sitter Rosario Taikon Ali och Maja-Lena Taikon.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
070-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
och Bengt O Björklund.

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

Midnight Express handlade om. Bengt var där första gången för fyrtio år sedan. Det skulle visa sig vara samma man som serverade oss kaffe, idag äger han Pudding Shop. Sen bar det av till ett av Istanbuls äldsta badhus där kunde man se hur det en gång hade sett ut. Där fanns mindre bassänger i marmor för gemensam trevnad efter att ha blivit badad och

Innehåll:

Romer - delaktighet och demokrati	sid.	3
Nytt museum i Norge	sid.	4
Tema Turkiet	sid.	5-16
Bakro	sid.	16
Årsmöte RKC	sid.	17
Mediakonferens	sid.	18-19
Böcker	sid.	20-21
Familjen Limoni	sid.	22-23
Romer i Köpenhamn	sid.	24
Romskt mode	sid.	25
Recept	sid.	26-27
Sista sidan	sid.	28

Bilden på framsidan visar Blå moskén i Istanbul.

Foto: Fred Taikon.

Våra bidragsgivare

Kulturförvaltningen
Statens Kulturråd

ISSN 1651-3258

masserad i båsen med dörrar runt om bassängen. Den dagen avslutade vi med att på eftermiddagen försöka finna turkiska romer. Vi följde den branta backen från Istiklal caddesi, Taksim huvudgata, ner till Topane i hopp om att finna romer. Jag fick inga vibrationer om att det var romer vi såg på gatorna tills en man tilltalade oss frågande "Romá?" Och visst svarade jag romá!. Vi var mycket nöjda trots den långa uppförsbacken tillbaka till hotellet dit vi helt utschasade tog oss, med många synintryck rikare. Phu.

Romer

– Delaktighet och demokrati

Text: Keith Palmroth – Romani Studies Institute, RSI

Den marginaliserade positionen i det svenska samhället som de flesta romer tvingats leva i utgörs av ett sammansatt växelspel mellan det svenska samhällets utstötningmekanismer och romernas försök att skydda sig genom att träda åt sidan och isolera sig. Romerna har tills för en generation sedan varit förhindrade att gå i skolan genom samhällets olika strategier som omöjlig gjort skolgången. Och inte sällan har skolan och olika utbildningsinsatser av romerna själva betraktats som kontrollförsök från det svenska samhällets sida. Det flesta åtgärder har varit på det svenska samhällets villkor, eftersom romerna inte varit tillfrågade. Utanförskapet från romernas sida är inte ett aktivt självvalt utanförskap utan präglas av den sociala konstruktion som de tvingats leva i.

Romerna har blivit ställda utanför samhällsgemenskapen, inte minst i den politiska diskussionen och när olika åtgärds paket satts in mot den romska gruppen. Den forskning som hittills bedrivits har t.ex. ofta varit en forskning på romer inte med romer. Romerna själva har inte tagit aktiv del i vare sig forskningsinriktning, forskningsupplägg, eller diskussionen om forskningsresultaten. En satsning på romernas självorganisering och maktskapande innebär i sin förlängning en fördjupning av demokratin. Vi anser i RSI att demokratins kärna finns att söka i människors intresse för gemenskap och samarbete bortom isolering och utanförskap. Det är vår bestämda uppfattning att romers egna autonoma organisationer bättre kan skapa förutsättningar för en fördjupad demokrati.

Den brist på förståelse för romernas situation som präglar Sverige måste

romerna själva ge en motbild till. Romer måste själva delta i kunskapsbildandet om romer i Sverige och annanstans. Forskningen och dokumentationen av romers verksamhet och positioner måste på ett annat sätt än nu påverkas av autonoma romska aktörers arbete. Ett led i ett sådant organisationsarbete är t.ex. tillkomsten av Romani studies Institute (RSI). Syftet med organisationen är att försöka tillgodose behovet av ökade kunskaper om romer och de sociala processerna som format relationen mellan romer och majoritetssamhället. Den övergripande målsättningen är att höja statusen av ett länge försummat område där RSI vill bidra till en ökad medvetenhet kring de problem och utmaningar som finns då det gäller minoriteten romer. RSIs ambitioner på lite längre sikt är att upprätta ett fristående forskningsinstitut med studier, forskning, dokumentation och biblioteksverksamhet. Denna organisation och andra liknande organisationer kan hjälpa romerna att bygga upp en kunskapsbas som är viktig för att kunna flytta fram romernas positioner i det svenska samhället. I detta arbetet betonas begrepp som social demokrati och samverkansdemokrati. Begrepp som har sina rötter i den amerikanska filosofen Deweys begreppsapparat. Integration handlar om att finna vägar till ett samarbete mellan minoriteten romer och det svenska samhället. Romerna har aldrig kunnat formulera sig som motpart, utan alla initiativ har varit på det svenska stor-samhällets villkor. De romska grupperna och centralorganisationerna måste givetvis också kunna enas om gemensamma strategier, annars omöjliggörs också integrationen. Integration (Eller

kanske bättre uttryckt inkludering) borde istället koncentreras till sådana aktuella krav och behov som romerna har, inte minst när det gäller utbildningsfrågor och arbetsmarknadsfrågor. Otraditionella lösningar på utbildningsfrågorna och framskapandet av nya arbetstillfällen skulle kunna vara möjliga lösningar.

Det politiska medborgarskapet, dvs. allmän rösträtt m.m., är inte tillräckligt för att ge demokratin ett tilltalande innehåll utan detta måste kompletteras med kravet på sociala rättigheter som skyddar individer mot det moderna samhällets risker och problem, något som man skulle kunna kalla ett "socialt medborgarskap". Integrationsdiskussionen och demokratiseringsfrågorna handlar i grunden också för de romska grupperna om hur den samhälleliga arbetsfördelningen regleras och hur var och en på ett rimligt sätt kan uppfatta sig som en aktiv deltagare i det samhälleliga samarbetet. Detta resonemang stöder sig på tankarna som utvecklats av J. Dewey (1999). Vars tes är att verklig demokrati kräver samverkan i det löpande arbetet. Det demokratiska talet och de demokratiska principerna måste ha en motsvarighet i den praktiska iscensättningen av samhället, där Dewey förordar en kooperativ samverkansform. Varje vuxen samhällsmedlem borde få chansen att samverka i en ny arbetsgemenskap. För Dewey är demokrati inte bara ett politiskt ideal utan också ett socialt ideal.

(Se t.ex. Dewey 1999, 2005, och Honneth 2003).

Lasse Johansen
och den norske
kronprinsen
Haakon Harald.
Foto: Bo Hazell.

Resandefolket får museum

Norge har fått kanske världens första museum helt inriktat på resandekulturen. Den 25 april 2006 invigde den norske kronprinsen Haakon Harald nya museidelen med permanentutställningen "Latjo drom - Romanifolkets/taternes kultur og historie" som en del av det kulturhistoriska Glomdalsmuseet i Elverum, Norge.

Text: Bo Hazell

I tio år har museiledningen arbetat tillsammans med representanter för Taternes Landsforening, TL; (tidigare Romani-folkets Landsforening, RL) och Landsorganisasjonen for Romanifolket (LOR). Redan på ett tidigt stadium knöts en resande till museet för att bistå med kunskap om de resandes kultur, historia och språk i Norge, musikern Lasse Johansen. Lasse har tillsammans med konservatorn Mari Møystad varit med och samlat in föremål och hantverk, som gjorts av norska resande. Han har genom sina kontakter bland resande fått tag i en stor samling gamla svartvita fotografier, varav en del finns med på utställningen. Lasse Johansen har även varit med och utformat utställningshallen.

Den norska staten har stått för hela kostnaden, 51,6 miljoner norska kronor (62,4 miljoner svenska kronor). Det är ett led i erkännandet av Norges nationella minoriteter, judar, kväner, romer, romani-folket (taterne, de reisende) och skogsfinnar. Alla minoriteter har rätt till sitt språk, sin kultur och historia.

När beslut togs att Glomdalsmuseet

skulle byggas ut med en egen avdelning om de reisende, eller taterne, som en del norska resande accepterat som en korrekt benämning, betonade de resandes föreningar att det inte bara skulle skildra övergrepp och tråkigheter som resandefolket utsatts för. De vill framför allt visa de fina och positiva sidorna av norska reisende: deras kultur, traditioner, hantverk och språk. Men man vill heller inte förtiga att även norska resande utsatts för övergrepp. I en särskild avdelning av resandemuseet visas hur resande förtryckts av stat, kommun, kyrka och befolkning. De som vill kan sitta lite avskilt och titta i lugn och ro.

Där kan man läsa om det som inte nämns i historieböckerna: tvångssteriliseringar, tvångslobotomeringar, tvångsomhändertagande av resandes barn och så kallade "tattarkolonier", bl.a. Svanviken, där resandefamiljer placerades med löfte att man efter 5-6 år skulle få egen bostad eller stuga någonstans i Norge.

I en avdelning visas de resandes historia, bland annat vandringarna genom olika länder till nya hemlandet Norge, där de funnits i 500 år. I en annan avdel-

ning förklarar man hur språket är uppbyggt, och hela bönen Fader vår finns anslagen på väggen på norsk rommani.

I en stor monter visas en unik samling knivar tillverkade av norska resande, bland dem knivar med vackra silverbeslag av "Knivkongen" Johan Fredrik Hedenberg, som ju bodde och verkade både i Norge och i Sverige. Bara knivsamlingen är värd ett besök. I flera monter visas olika bruksföremål och hantverk tillverkade av norska resande, tavarbeten, föremål i rot, tennföremål.

Besökaren kan gå in i en musikhörna, sätta på sig hörlurar och lyssna på resandesånger framförda av olika resande från Norge och Sverige. Där finns även en filmhörna. Både unga och gamla resande beskriver sina liv på stora väggskärmar. Kända resande berättar om sin bakgrund.

Det första som besökaren möts av är en lägerplats i naturlig storlek och olika färdmedel som de resande färdats med under olika epoker: häst och vagn, båt, cyklar, och senare bilar och husvagnar.

Flera resande har varit med vid utsmyckningen av museet. Bland dem konstnären Johnny Borge.

Den nuvarande utställningen kommer då och då att kompletteras med andra saker. Och i den stora aulan kommer det att ordnas föreläsningar om de resandes historia och kultur. Lasse Johansen, som numera är heltidsanställd vid museet, kommer att fortsätta dokumentera resandekulturen. Han ska bl.a. spela in ännu fler äldre resandes berättelser om livet förr i tiden. Allt ska sparas för framtida generationer.

I Norge finns numera alltså ett museum om resandekulturen, men inget museum om romernas kultur och historia.

Varför skildras inte romernas historia, kultur och språk? Den frågan ställde jag till museichefen Jan Hoff Jørgensen.

– Vi på Glomdalens museum ska inte ha utställningar både om sigøynerne och taterne. I Norge har staten erkänt romerna som en nationell minoritet, och de resande som en annan, helt egen minoritet. Därför är det viktigt att romerna får ett eget museum på en egen plats där deras historia, kultur och språk kan skildras.

Romer i Turkiet

I turkiet finns det uppskattningsvis sju miljoner romer, vilket torde innebära att det är det land i världen som har flest romer. Bara i Istanbul bor det en cirka miljon romer i olika stadsdelar.

É Romani Glinda har varit på besök i Istanbul, där vi bevakat en internationell kurs i Romani Studies, som Adrian Marsh och Elin Strand anordnade på Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul, vi bevakade ett internationellt symposium om romer i Turkiet och vi besökte Kuştepe och Tophane, två stadsdelar där det bor romer. I Kuştepe bor det cirka 3000 romer.

Möte med romer i Tophane

Under en av sina vandringar hamnade É Romani Glindas redaktion i stadsdelen Tophane. Vi följde en brant sluttande gata från Istiklal caddesi, gågatan med den gamla spårvagnen som löpte genom affärsområdet i Taksim. Ju, längre ner vi kom ju slitnare blev husen och det doftade inte längre lika gott. Små speceriaffärer, snickerier och tehus ersatte restaurangerna och de moderna affärerna. Vi frågade flera människor på vägen ner var romerna bodde, men möttes bara av undrande blickar och axelryckningar. Vi hade nästan gett upp vår jakt på att finna turkiska romer när en äldre man som satt på en mur ropade - "rom?". Det visade sig

att alla männen på muren var romer och även skoputsaren som stod bredvid. En av männen kunde tala en form av romanés som gick att förstå och han berättade att hans farfar kom ifrån Grekland i början av 1900-talet som sjuåring och att de nästan direkt övergick till att bli muslimer. Han berättade att han inte kan arbeta längre på grund av ett stort kirurgisk ingrepp. Det är han fru som försörjer familjen. Han berättade även stolt att hans son har en hög befattning på en bank i Istanbul. Efter en stund dök ännu en romsk man upp. Det visade sig att han hade arbetat i Göteborg i fyra år för länge sedan. Under samtalets gång samlades fler och fler romska barn runt omkring oss de var nyfikna och mycket roade.

Vurmar för Turkiets romer

Den svenske Generalkonsuln i Istanbul är känd för sitt engagemang för romer. Han har under många år bedrivit verksamheter i Istanbul. De sista tre åren har han stött Elin Strand och Adrian Marsh som har organiserat internationella konferenser och kurser i Romani Studies.

Hur började då Ingmar Karlssons engagemang för romer? É Romani glinda mötte honom på generalkonsulatet i Istanbul och ställde frågan.

– När jag var liten var min pappa prästgårdsarrendator i Burseryd i Småland. Varje år kom det romer som ville tälta och min pappa tillät dem alltid att slå läger, både vår och höst. Jag tyckte det var spännande och jag minns att de bjöd på kyckling som var lagat på ett speciellt sätt. Prästen i församlingen vurmade mycket för romerna. Han lät skriva romer i församlingen och han vigde och döpte även romer vilket var mycket ovanligt på den tiden under 50-talet. Det stod om det i alla de stora tidningarna.

Ingemar Karlsson har alltid varit intresserad av minoritetsfrågor. Han har skrivit ett tiotal böcker, bland andra boken "Lilla Europa" och en annan som heter Europas styvbarn där han skriver om de som inte har någon nation. Där finns även ett kapitel om romer. När han var ambassadör i Tjeckien och i Slovakien kom han romerna nära.

– Så jag har sett hur romerna har det i dessa länder och det var då jag fick idén om att översätta Katarina Taikons Katitzi

böcker, först till Tjeckiska och sedan till Slovakiska.

Det var Ingemar Karlsson fru, Margareta Karlsson, som gjorde den Slovakiska över sättningen.

– Tanken var att Tjeckiska och Slovakiska barn skulle lära sig förstå den romska kulturen och jag har många kontakter med romska organisationer i dessa länder.

Katitzi böckerna över sattes även till Ungerska och Makedonska.

När Ingemar Karlsson blev konsul i Istanbul för fem år sedan träffade han Elin och Adrian.

Tillsammans startade de små seminarier för turkiska romer.

– Tanken var att olika romska grupper i Turkiet skulle kunna mötas.

Sedan gjorde de tillsammans två internationella seminarier som utmynnade i boken "Gypsies and the Problem of identities - Contextual, Constructed and Contested". Och utvecklingen av dessa seminarier blev kursen Romani Studies som hölls första gången 2005.

– Det är första gången som en kurs om romer hålls på ett universitet i Turkiet och romerna i Turkiet uppskattar att de uppmärksammas. En rom sa till mig, "vi visste inte att vi var intressanta."

Ingmar Karlsson tycker att romerna i Turkiet inte är lika utsatta som sina bröder i Östeuropa.

– Jag tror att det är enklare att leva som rom här. Även om många romer är fattiga så är det inte bara romer som bor i slummen. I Turkiet blir de inte förföljda för att de är just romer.

Ingmar Karlssons romska engagemang i Turkiet får sitt naturliga slut när han går i pension om cirka två år. Man kan bara hoppas att den Svenska regeringen hittar någon med samma engagemang.

– Ingen annan svensk ambassad eller konsulat bedriver en sådan verksamhet som vi gör här så jag hoppas verkligen att det arbetet som jag har startat kan fortsätta säger Ingmar Karlsson.

I Turkiet talas det om en tio års period för ett inträde i EU.

– Det kommer att hända mycket under denna tioårsperiod, det gäller att hålla förhandlingarna igång för det är många som är emot Turkiets inträde på grund av rasism och diskriminering. Folk är rädda för turkar och vissa länder håller ihop, det kan för lite om Turkiet, men om tio år kommer Europa och Turkiet att se annorlunda ut och folk kommer att lära sig mer om Turkiet, säger Ingmar Karlsson.

Romani Studies i Istanbul

Adrian Marsh och Elin Strand är två unga eldsjälar som under flera år har arbetat och forskat om romer i Turkiet. För andra året i rad höll de i en Romani Studies kurs på Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul. 38 deltagare från olika länder i Europa deltog.

Adrian är en engelsk historiker, som i många år har bedrivit forskning om romernas historia och ursprung. Elin Strand är en svensk akademiker som varit bosatt i Istanbul de senaste tre åren där hon tillsammans med Adrian startat kurser om romernas historia och kultur. Dessa kurser har bland annat hållits på Svenska Institutet och stöttats av Svenska generalkonsulatet i Istanbul. Dessa Romani Studies kurser, har rönt stor uppmärksamhet och uppskattas av de som har deltagit. Tillsammans har de bågge samlat in mycket material om romer som redovisas under kursens gång.

Årets Romani Studies kurs hade samlat 38 deltagare från olika länder i Europa, elva kom från Sverige, bland andra Dimitri Florin.

– Jag är här för att få mer information. I januari besökte jag Istanbul för Diskrimineringsbyrån för romer. Då berättade Adrian att han hade nya teorier om romernas historia. Det vill jag veta mer om. Det är också trevligt att se hur världen krymper, hur romer kan träffas och utbyta erfarenheter över gränserna. För tio år sedan kunde man inte drömma om att kunna resa utomlands på detta sätt för att lära sig om romer.

Det tog ett tag innan Roger Rosengren, resande rom från Linköping, kom in i kursen.

– I början var det jätterörigt och jag fick inget grepp om det man förklarade. Men som det lät på Adrian Marsh kom-

mer alla romer och resande eller travellers från början ur samma grupp. Jag hade önskat att man kanske skulle ha fördjupat sig lite mer i hur grupperna hade tillkommit och då bland andra travellers.

Under kursen talades det om New travellers, som betraktas mer som en social grupp som valt att leva som romer, resande eller som travellers.

– Adrian berättade att när resande och romer reste runt i Europa för kanske 400 år sedan snappades de romska livet upp av vanliga så kallade vagabonder som sökte sig till oss för att vi var vapenföra och kunde försvara oss och den teorin verkar ju rimlig, säger Roger. Det har talats länge om resandefolket eller travellers är en social eller en romsk grupp, det är ett känsligt ämne. Jag tror att båda grupperna finns och vem som är vem, kan man ju diskutera hur länge som helst. Det är individuellt hur man lever, det är mer av ett val man gör; om man lever som en vanlig svensk, så försvinner till slut all romsk kultur och då finns man ju inte kvar som rom.

Roger tycker att kursen var mycket intressant.

– Det var jättetrevligt att den svenska generalkonsuln Ingmar Karlson hade en reception för oss som deltog i kursen. Det kändes hedrande och välkomnande att få vara med och jag skrev in mig i generalkonsulatets gästbok. Jag kommer att ta till mig alla kunskaper jag har fått här och kommer att ta hem alla kompendier och sprida det i föreningen till dem som är intresserade. Själv kommer jag att använda kunskaperna för att utveckla arbetet för oss resande och även försöka knyta nya kontakter med andra romska grupper.

För mig känns det viktigt att man satsar på framtida generationer, att de får så bra förutsättningar som möjligt att bli framgångsrika.

Journalisten Ülkü Holago, 32 år, är född och uppvuxen i Sverige och har ett turkiskt ursprung. Hon tycker kursen är jätte intressant.

– Jag kom till Istanbul redan veckan innan kursen skulle börja för att jag skul-

Deltagarna i årets Romani Studios kurskom från många olika länder.

le träna med mina lärare i turk-romsk dans. Jag ska också vara med och fira högtiden hedrelses för första gången här i Turkiet. Det passade mig jättebra att kombinera de bägge kurserna.

Ülkü tycker att kursen i Romani Studies är jättespännande med otroligt mycket historia.

– Jag brukar vara full av frågor och kommentarer, men nu sitter jag bara tyst och försöker ta in allt som sägs. Det är frågor som jag är intresserad av, frågor som rör etnicitetsbegreppet. Det finns mycket man kan applicera på andra minoritetsfrågor i Sverige och resten av världen. Jag är ingen expert på romer, men de har intresserat mig i många år. Jag kom romerna närmare då jag kom i kontakt med musiken och dansen och nu när jag också jobbar med nyhetsrapportering om invandring och integrationsfrågor i Sverige där vi också särskilt har tittat på hur romer har porträtterats i svensk nyhetsmedia.

Ülkü har sett att det skiljer sig mellan de romska danserna i Europa och framför allt i Sverige.

– Jag har varit med och firat Internationella Romerdagen i Sverige som infaller den åttonde april. Där kunde jag se att den romska dansen skilde sig

avsevärt från den dans jag utövar. Det som dansas i Sverige verkar var mer en rysk-romsk dans. Den turk-romska dansen bygger framförallt på en 9/8 dels takt. Den här ojämna takten är vanlig i Mellanöstern, utom i Egypten där musiken går i 4/4 dels takt precis som mycket av den västerländska musiken. Jag försökte förklara 9/8 rytmen för en svensk trummis, men han sade bara förtvivlat "jag förstår ingenting".

Den turk-romska dansen är en folklig dans utan några strikta regler eller koreografi.

– Men det finns naturligtvis lärare som undervisar i dansen och dansare på scenen som naturligtvis har en koreografi, men det är framför allt folkets egen dans.

Kursens första dag inleddes med att alla kursdeltagare fick intervjua sin granne och sedan presentera resultatet. Det var ett intressant grepp, som ledde till charmiga beskrivningar som både speglade den intervjuade och den som intervjuade. Många skratt kom när olika namn skulle uttalas. Informationen i intervjuerna skilde sig. En del fokuserade mer på ursprung, andra på yrke, intressen, familjesituation eller studiesituation.

Adrian bad kursdeltagarna att göra en lista på fem saker de först tänker på i

samband med romer. Det hela utmynnade i en mycket lång lista som ledde till många diskussioner om vad en rom är, vad romsk kultur är och vad som utgör en rom. Någon hade sagt häst och vagn och Adrian undrade om resandet var genetiskt betingat bland romer. Svaret blev givetvis nej. Det som har drivit romerna från stad till stad och från land till land är bland annat säsongsbetingat arbete, förföljelse och allmän intolerans. De har oftast varit förbjudna att slå sig ner, de har inte fått äga hus eller land. Romsk karaktäristik har alltid en orsak, menar Adrian.

Under elvahundralet dokumenteras den första spåkvinnan i Istanbul, berättade Adrian.

Eftersom grekerna på den tiden trodde att alla som kunde magi kom från Egypten kallades romerna för egyptier som sedermera blev det engelska ordet Gypsy.

– Ett folk karaktäriseras ofta av ett prästerskap, en helig bok och ett heligt land. Romerna har inget av detta, men är ändå ett folk. De har många seder som har levt vidare genom århundraden. Renlighetslagarna är en av dem. När pesten härjade i Europa och folk dog som flugor drabbade den inte romerna i samma takt, mycket på grund av deras närmast maniska renlighet. Detta fick den omgivande befolkningen att tro att de hade det ihop med djävulen. De startade därför pogromer och många romer slogs ihjäl, berättade Adrian.

Enligt Adrian finns det tre slags romer som lämnat Indien under olika perioder.

– Genom att studera språket kan man med säkerhet säga att de som vi kallar Dom, måste ha lämnat Indien före år 1000 efter Kristus. Då förändrades nämligen de gamla indiska språket från att ha haft tre genus, maskulinum, femininum och neutrum, till att bara ha maskulinum och femininum. Gruppen Dom talar en dialekt som kallas dimari och den har tre genus. Romanés däremot har bara två. Därför kan man säga att de romer som idag talar romanés måste ha lämnat indi-

en efter år 1000 efter Kristus. Gruppen Lom talar en slags romanés som är mycket påverkad av medeltida armeniska. Till skillnad mot vanlig romanés har de inga grekiska låneord, vilket torde innebära att de till skillnad mot romerna aldrig var i nutida Turkiet som då hörde till det Bysantinska riket. Lom finns främst i Persien och Armenien.

Romerna ursprung finns, enligt Adrian, i en tid då muslimska arméer gör raiderna inne i Indien för att plundra.

– Den ursprungliga utvandringen av det folk som kallas Dom måste ha skett i samband med arabinvasionen av Sindh i slutet av 600-talet. De arabiska härarnas attack på Indusdalen var blodig och enorma antal indier dödades och tillfångatogs under general al-Thakafis kommando. Ett stort antal indier blev då klientsoldater i den arabiska armén. De förblev hinduer och hade med sig fältkockar, pilmakare, tältmakare, svärdbärare, fruar barn och så vidare. Nederlag på den tiden innebar att man istället kom att ingå i den

vinnande hären.

Men dessa arméer blev med tiden kraftigt decimerade och kvar blev bara kampföljarna, folket runt om krigarna. Den här bilden speglar, enligt Adrian, det förhållande att de indier vi idag kallar Dom var icke-krigförande indier som hade med sig de yrken de utövade i

härarnas närhet. De blev strandsatta lite här och var i muslimska samhällen.

Det behövs pengar till att betala stora arméer. De arabiska arméerna, som senare kom att utgöra det Ghaznavidiska riket, var mycket framgångsrika. De inte bara plundrade Indien på sina stora skatter, utan tog också tusentals med hinduiska fångar som sattes in i den Ghaznavidiska armén. När det Ghaznavidiska riket föll i

kriget mot Saldjukerna dödades många och till skillnad mot de arabiska härförarna vill inte Saldjukerna ha några otrogna indier som fångar. De skulle dödas. Det innebar att resterna av de överlevande hinduerna, både krigare och kampföljare, fick fly hals över huvud väster ut. Slutligen hamnade de i det Bysantinska riket, menar Adrian.

Mottagning i det svenska palatset

Ingmar Karlsson, svensk generalkonsul i Istanbul, bjöd alla kursdeltagare på en reception i de fantastiskt vackra, stilrena mottagningsrummen, med golv av ädelträ lagt i ett ovanligt mönster, delvis täckta av jättestora äkta mattor och på väggarna hängde stora porträtt av svenska kungar och naturligtvis fanns det en öppen spis med en stor förgyllt spegel hängande ovanför. Där bjöds det på ett mycket generöst cocktailparty med de avancerat tillagade snacks, kanapéer med olika färgrika fyllningar, sushi i miniformat, lamnfärsfyllda små piroger med härliga turkiska kryddor. Allt detta och mycket mer där till serverades tillsammans med Champagne, vitt eller rött vin, whiskey och naturligtvis fanns det även turkisk raki på brickorna, som serverades av personalen kvällen till ära.

Fred Taikon, generalkonsul Ingmar Karlsson, Gunilla Lundgren och Ann Eriksson.

På besök i Kuştepe

I staden Kuştepe bor det cirka 3000 romer. É Romani Glinda blev inbjudna att besöka stadsdelen av Bülent Filyas, en turkisk rom vi träffade under Romani Studiesdagarna. Besöket på tehuset och på gatorna där vi träffade många romer gjorde ett stort intryck.

Under en av Romani Studiesdagarna kom Bülent Filyas på besök. Bülent är turkisk rom och É Romani Glinda fick en inbjudan att komma till den romska stadsdelen Kuştepe dagen efter.

Kuştepe är en stadsdel i Istanbul där cirka tretusen romer bor. Där ligger även Bilgi universitetet som engagerat sig i romer. Istanbuls kommun bestämde för några år sedan att lägga detta universitet i det fattiga Kuştepeområdet, allt för att öka gemenskapen och för att blanda romer och andra.

Vi möter Bülent i ett rökigt tehus fyllt av romska män som dricker te och spelar okey, ett slags dominoliknande spel. Tehuset ligger mitt emot universitetet. Det blir stor uppståndelse när vi kliver in, alla vill prata med oss. Bülent, som talade en vlakdialekt av romanés, berättade

de att hans förfäder kom från Grekland och direkt adopterade den muslimska tron. Att han kunde tala den vlakiska dia-

lekten berodde på att hans mor talade den och att de hade bott ett antal år i Tyskland där han träffat andra vlakiska romer. När de umgicks talade de romanés, de tyska romerna kunde av naturliga skäl inte tala turkiska. Det var mycket trevligt att höra honom tala. Han blandade ofta keldarsch, lovare och arli i språket.

Bülent, som är ägare av tehuset, bad en

Svenska romer på festligt beök bland turkiska romer i Kuştepe.

av sina servitörer att servera oss te i de typiska små tunna teglasen.

När Bülent hörde att É romani Glindas fotograf ville besöka det romska området bakom tehuset följde en romsk man med ner för den branta gatan.

– Det här är mina söner sade han stolt om två små glada pojkar som log lyckligt när de blev fotograferade.

Gatan var full av liv. Barn och kvinnor och män lät sig villigt fotograferas. Alla var glada över besöket. En man bjöd in oss i sitt hus och visade oss sin konst. Det tog tid, han ville visa oss alla bilder han hade. Samtidigt trängdes barn och vuxna nyfiket i hans fönster. Att gå ned för gatan gick långsamt. Alla ville bli fotograferade. Busiga ungar och kärleksfulla mödrar, unga män och äldre gubbar, hela familjer som spanade ut bakom gardinerna i sina fönster.

En stolt far med sina söner.

Några dagar senare är vi tillbaka i Kuştepe, denna gång med Ramona Taikon och Margosha Kaminska, två festklädda svensk-romska kvinnor från

Stockholm. Denna gång blev vi inbjudna i två romska hem där det bjöds på te och flickorna visade upp sina färdigheter i olika dansstilar.

Bülent Filiyas, romsk tehusägare.

Adrian Marsh och Elin Strand träffades år 2000 på University of Greenwich i London och läste för samma professor, Thomas Acton. Adrian var doktorand och Elins handledare för hennes masterutbildning i Romani Studies.

Två unga aktivister

Adrian Marsh och Elin Strand bor nedanför Franska trappan i Taksim, ett populärt tillhåll för de turister som hittar dit.

– Det vinns en jargong bland turkar gentemot romer, säger Elin. Spelar de inte musik räknas de inte. Det är som om det fanns två slags romer där de som spelar musik tillhör en slags elit.

Adrian och Elin kom tillsammans till Istanbul 2002. Adrian hade då fått ett stipendium för forskning i romernas ekonomiska historia.

– Elin hade blivit tilldelad ett stipendium från Svenska forskningsinstitutet för att göra en jämförande studie om muslimska romer, säger Adrian.

De märkte snart att ingenting hände bland de akademiker som borde studera romer och det fanns inte en enda romsk organisation i Turkiet, det fann bara en handfull etnografer som forskade omkring romer.

– Då startade vi en seminarierie där vi bjöd in olika turkiska och turk-romska gästföreläsare och även den svenske generalkonsuln kom. Han sa om ni vill bjuda in romska och icke-romska akademiker från andra länder kunde han hjälpa till. Vi ville visa turkarna att ämnet hade hög status och vi lade medvetet ribban högt.

Detta var i april 2003. Många turkiska tidningar tog upp det hela och de var för-

vånade över kopplingen romer och akademiker.

Adrian och Elin fortsatte att forska, en forskning som samtidigt kom att breddas och även handla om samtida problem som arbetslöshet, boende, åtkomsten till hälsovård och utbildning.

– Vi lade fram våra rön till Bilgi universitetet i Istanbul, något som ledde till en grundkurs i Romani Studies där. Vi är lite stolta över att turkiska utbildningsdepartementet tillät oss göra detta, säger Elin Strand.

Sedan har svenska generalkonsulatet stöttat vissa forskningsprojekt som bland annat lett fram till boken "Gypsies and the Problem of Identities".

– Vår slutsats är att det måste forskas mycket mer. Det kommer att krävas mycket mer information att presentera för EU inför Turkiets inträde i EU.

Intresset för romer tycks ha ökat i Turkiet.

– Vi har dramatiskt förändrat det som sker här i Turkiet och synliggjort den romska identiteten för romerna själva, säger Adrian.

– Jag har med tiden blivit mer intresserad att lära ut romsk kultur och historia till icke-romer, säger Elin. Det är viktigt att även de förstår mer av den romska frågan.

DO:s nya medarbetare

Nu har den utlysta tjänsten hos DO blivit tillsatt. Domino Kai arbetar där sedan i maj som utbildare till myndigheter och andra organisationer som arbetar med romska frågor samt romska föreningar.

– Det ringer folk hit och begär en utbildning eller önskar ett seminarium. Detta har gjorts en längre tid av DO, men nu ingår jag i den gruppen. Det är någonting nytt att man agerar från golvet tillsammans med juristerna. Som pedagog har jag en annan vinkling än att alltid tala om den juridiska texten. Här kommer mina dramapedagogiska kunskaper till användning, jag kan iscensätta ett problem för beställaren och istället för att prata så får folk se och sedan bearbeta problemet. Jag kommer att använda mig

av en teknik som kallas forumteater.

Forumteater är ett utmärkt verktyg för att bearbeta och förändra. Med hjälp av ett skraddarsytt spel som belyser beställarens nuläge, tränas åskådarna i aktiv problemlösning.

– Där kan man göra värderingsövningar och folk får ta ställning till vad jag säger. Här kan man även få träning att argumentera om vad som är rätt eller fel, hur, varför, och så vidare.

Det är viktigt att förståelsen och informationen om romer ökas, menar Domino. Det kan handla om romer som inte får bostad eller arbete under samma premisser som icke-romer.

Tjänsten är en projektanställning och sträcker sig fram till nyåret.

Den romska rörelsen i Turkiet

För bara några år sedan fanns inte en enda romsk förening i Turkiet, men nu verkar det romska föreningslivet har kört igång med en rivstart. Sedan ett och ett halvt år tillbaka finns det ett tjugotal romska föreningar och fler är på gång.

För andra året i rad arrangerades i början av maj i år II International Roman Symposium, ett romskt symposium om romer i Turkiet, denna gång i Istanbul, i Tarik Zafer Tunaya Kulturcenter.

Det främsta syftet med symposiet var att ge alla nya turkiska föreningar en möjlighet att träffas och att även knyta kontakter med andra romska föreningar från övriga Europa. Nu fick de höra hur romerna i Europa hade gått tillväga, vad de höll på med, vilka problem de hade och hur livet i allmänhet gestaltade sig för romer i de olika länderna.

Accessible Life Association, initiativtagare till symposiet, började som en hjälporganisation vid den stora jordbävningen för ett antal år sedan, men har fortsatt med humanitära hjälpinsatser.

– Romer har äntligen blivit hjältar i filmer och böcker här i Turkiet och i regeringen talar man nu om romer, sade organisationens representant.

Lise Page, från EU-kommissionen hälsade de turkiska deltagarna välkomna till arbetet med EU.

– Detta är början på en ny era mellan EU och Turkiet som nu söker medlemskap. Turkiet håller på att förändras, men flera forum måste skapas för till exempel minoritetsfrågor. I EU finns bland andra en dialog kring romer. Vi hoppas att den dialogen även kommer att föras mellan det turkiska samhället och EU.

Reformprocessen har redan börjat i Turkiet. I rapporten 2004 om Turkiets framsteg finns ett behov av att stärka dialogen i ett antal specifika frågor som egentligen inte har med EU att göra, men

som behöva åtgärdas. Dessa dialoger bör handla om integration, barn och så vidare. EU kommissionen valde ut 19 projekt i den lilla projektformen. Detta symposium är ett exempel på EU-kommissionens lilla projektform.

21,5 miljoner Euro kommer att investeras i dialoger med det civila samhället. Detta program kommer att ge möjlighet till Turkiska städer, universitet, officiella organisationer, NGO:s och ungdomsföreningar att skapa kontakt med sina motsvarigheter i EU:s medlemsländer.

– Vår förhoppning är att under de kommande åren ska vi inte bara se ett stärkt civilsamhälle i Turkiet, men också en förstärkt relation mellan civilsamhället i Turkiet och EU:s medlemsländer, något som slutligen kommer att leda till ett turkiskt medlemskap, säger Lise Page.

Elena Marushiakova från Studdii Romani i Bulgarien uttryckte en förhoppning om att det goda arbetet som gjorts

kommer att fortsätta. Hon är en av dem som har hjälpt till i arbetet med symposiets förverkligande.

– Detta symposium ska stärka samarbetet mellan romska NGO och olika myndigheter i Turkiet. Jag hoppas att vi alla kan lära av varandra, sade Elena.

Zafer Süpürgeci från den romska organisationen Kırklareli var den först i raden av företrädare för romska organisationer i Turkiet att tala i podiet.

– Vårt mål är arbete, bostad och kontakt med våra internationella partners. Vår organisation har hjälpt många ungdomar till universitet och yrkesutbildning som har lett till att många av dem har fått jobb.

Organisationen bedriver även en social verksamhet och har deltagit i olika festivaler.

– Vi har planerat för många projekt, men vi behöver pengar. Vi är integrerade i det turkiska samhället, men vi vill ha

Några av deltagarna och arrangörerna av konferensen.

Första dagens första panel med Elena Marushiakova som moderator.

vårt oberoende och vi vill ha allt det som samhället kan erbjuda, säger han.

Halit Keser från Modern Roman Association, talade om situationen för romerna i Izmir.

– Romer är ofta dåligt utbildade. Deras traditionella yrken är musik, blommor, mattor och renhållning. Många romer är inte legalt gifta. Vi måste organisera oss. Guvernören i Izmir har uppmärksammat vår situation och i ett projekt till stöd för romer i skofabriker har han sett till att fabriken fått publicitet för sin verksamhet och att de på så sätt kan sälja fler skor.

Bayram Ballich från organisationen Cirpi Village Reeve berättar om sin organisations verksamhet.

– Vår organisation startade år 2005. Vi började med att ta hand om de äldre, men vi vet att utbildningen är viktig och vi har stöd från myndigheterna. Även våra äldre har börjat förstå detta, att det inte räcker med att bara jobba i basaren. Det är viktigt att vi arbetar tillsammans med myndigheterna.

Organisationen Cirpi Village Reeve har hjälpt till med att viga par som inte varit legalt gifta.

– Och vi har hjälpt familjer som inte har kunna skicka sina barn till skolan. Mångas barn gråter för att de inte får gå i skolan, föräldrarna har inte råd. Vi är fat-

tiga, men stolta. I arbetslösstatistiken ingår det många romer. Vi måste utbilda oss. Vi måste få iväg våra barn till universitetet. Jag ser att Istanbuls borgmästare sitter här, det gör mig glad, säger Bayram Ballich.

Dagen innan symposiet hade ett antal romska aktivister mötts i en workshop för att se över vad Turkiets romer behöver. I manifestet som lästes upp tog man upp problemen som bland annat arbetslöshet, utbildning och sjukvård. I Turkiet behöver man ett grönt kort för att få sjukvård, ett kort som många romer saknar, man tog även upp drogmissbruk och behovet av kulturella center.

En äldre skoputsare marscherade upp i podiet. Med sig hade han den turkiska flaggan.

– Jag är rom och romer är

glada. Jag har varit skoputsare i femtio år, precis som min far, min farfar och min farfarsfar. Vi måste samarbeta för att kunna lösa våra problem.

Claudia Marsia från Rumänien berättade om romernas situation i sitt land. Hon berättar att det finns cirka fem hundra

tusen romer i Rumänien, men att den verkliga siffran förmodligen ligger i miljontalsklassen, att den romska rörelsen kom igång först under 90-talet och att det idag finns cirka 100 till 150 romska organisationer i Rumänien.

– Arbetet började med att bearbeta myndigheterna och att göra sig hörd.

Adam Bartosz, chef för det romska museet i Polen, berättade om situationen för romer i Polen.

– När kommunismen föll blev många romer arbetslösa. Det finns fyrtio romska organisationer i Polen i dag, men de är ofta i bråk med varandra. Nu går nästan alla romska barn i skolan och universitetet i Krakow lär ut romsk historia och kultur från och med i år.

Volodymyr och Valentyna Zolotarenko från Ukraina berättade att den första romska organisationen i Ukraina bildades 1989, men den kunde inte registreras för en 1991 då Ukraina blev ett eget land.

– Alla problem som romerna har i Ukraina är de samma som romerna har i alla länder i Europa. Problemen är störst i de romska samhällena. Ett av de stora problemen i Ukraina är rörligheten, under sovjettiden kunde romer röra sig i större områden än idag. Det är ett hårt slag för den romska ekonomin, säger Volodymyr.

Den turkiske sociologen Suat Kolukirik, inledde sitt anförande med ett citat av Heidegger: "Detta är inte vår värld."

– Vi har inte valt att vara här. Om vi inte har ett demokratiskt samhälle kan vi inte leva gott. "Oss" och "andra" är inget bra sätt att se på världen. Det finns en global fattigdom som romerna är en del av. Om vi inte inkluderar romerna i demokratiseringsprocessen får vi inget demokratiskt samhälle. Mindre än hälften av romerna är för ett EU medlemskap, de som vill vara med tror att välfärden ökar då.

Romska akademiker

Mustafa Aksu är en romsk akademiker i Turkiet.

– Jag är 75 år och rom. Romerna i Turkiet har problem med sin identitet,

men alla borde få lov att leva i sin egen identitet. Vi har fått många namn i Turkiet och i skolan får vi smeknamn som dock inte är nedsättande och diskriminerande. Romer har inte lyckats få den uppmärksamhet som de kräver, trots att vi finns och att det har funnits romer i höga positioner i samhället som ministrar och så vidare. Du kan inte vara rom för jag ofta höra, men tack vare mig har turkiska uppslagsverk fått stryka en massa felaktighet om romer.

Yiannis Georgiou talade om romernas situation i Grekland.

– Vad vi gör i Grekland är en del av den grekiska historien, vi har en del i byggandet av denna nation. Den romska identiteten borde vara en del av den grekiska identiteten. Vi försöker använda det romska kunskapsarvet i vanliga grekiska skolböcker så att alla kan känna igen sig, säger Yiannis Georgiou.

Ion Duminica är en rom från Moldavien.

– Efter femton år har vi fortfarande inga romska politiska representanter i Moldavien. De säger att vi är traditionella romer och att vi inte hör hemma i politiken. Det finns partier som hjälper oss, men de hjälper oss inte med utbildning. Vi vill engagera oss internationellt, men vi söker oss inte mot EU utan mot Ryssland. Detta för att vi talar ryska och romanés. Romer i Moldavien går sällan ut folkskolan och vi har många romska NGO:s som inte gör något. De bara käbblar om vem som ska var den romska kungen. Vårt land är inte intresserade av att romerna enas. Vi är lättare att kontrollera när vi är splittrade. Det är romerna själva som bär en stor del av skulden. De vill inte ena sig, men jag är inte pessimistisk. Romska kultur och historia går nu att läsa på universitetet och jag tror på de romska barnen i Moldavien, säger Ion Dominica.

Ivan Ivanov kommer från the Roma Information Office som övervakar romska NGO:s i Europa.

– Vi tillhandahåller information till alla EU-myndigheter. De har sällan den expertinformation de behöver. Organisationen startade för tre år sedan, innan var

det ingen som var intresserad av romska frågor. Det har med utvidgningen av EU att göra, med alla de romer som finns där.

Romerna var tidigare den enda gruppen som inte var representerad i EU. Nu går information från Roma Information Office tillbaka till de romska samhällena så att de vet vad EU planerar för dem.

Inbjudan till Bryssel

Ivan Ivanov vill ha mer kontakt med tur-

kiska personer och turkromska NGO:s.

– Turkiet måste öka sitt europeiska engagemang. Och romerna i Turkiet måste

förstå att utbildning är enda vägen ut ur misären. Ögonblicket är rätt för er romer i Turkiet. Som sökarland har Turkiet en större press på sig att förändra situationen för er romer. Vi föreslår olika åtgärder som sedan kan bli krav på regeringen. Många är intresserade av att arbeta med romer i Turkiet, men det är romerna själva som måste bli involverade i det arbetet. De romska organisationerna måste veta hur man söker och använder de resurser som finns. Vi har partnerskap med flera romska NGO:s i Europa och vi vill ha kontakt med turkiska sådana. Turkiska aktivister kan komma och lära sig i Bryssel, säger Ivan.

Yaron Matras är lingvist och forskar bland annat i det romska språket.

Han berättar om den nya webbsidan om romska språk som universitetet i Manchester ligger bakom.

– Här kan forskare jämföra olika romska språk. Det är en mycket avancerad webbsida med mängder av resurser. Man kan höra alla de olika dialekterna och man kan på en karta se vilka dialekter som talas var.

Yaron kommenterade några nya rön kring romernas ursprung som kommit på sistone.

– Vi vet att romerna har ett indiskt

ursprung. Detta är vetenskapligt bevisat av forskare redan på 1700-talet. Det är svårt att säga från vilken del av Indien de

kom och själva språket ger oss inga verktyg att förklara migrationen, men det ger oss några ledtrådar, till exempel själva namnet rom

och vi kan jämföra dem med andra indiska grupper som också levde utanför Indien och som hade liknande namn som Lom i Kaukasus eller Dom i främre Asien. Alla dessa namn har ett släktskap med varandra. De kommer alla från ordet Dom, som är namnet på en urgammal kast i Indien. Vi vet inte vid vilka tidpunkter dessa grupper lämnade Indien. Nyligen har det framförts att man genom språket kan rekonstruera ett annat slags ursprung än vad som tidigare har kommit fram. Det har hävdats att romerna härstammar från olika arméer, att man genom att studera de romska orden kan bevisa ett militäriskt ursprung. Vissa har till och med gått så långt att kalla romanés för ett kommandospråk, ett lingua franca som användes av trupper bestående av folk med olika språk. Dessa idéer har ingen grund i lingvistik. Även om språket kan ge oss vissa ledtrådar för att förstå historien, kan de inte ge oss alla svaren, särskilt inte av det fantastiska slag som nyligen kommit fram, säger Yaron Matras.

Rudinger Benninghaus talar om dem som inte vill kalla sig romer.

– I Makedonien finns det mörka romer som säger att de är makedonier. Många kommer med fantastiska historier istället för att säga att de är romer.

Zekavet Nuran Oguz berättade kort om romer i Turkiet.

– Romerna gifter sig unga, redan vid sexton års ålder. Brudens far betalar hemgift beroende på sin ekonomiska ställning. Om ingen son föds kan det vara orsak till skilsmässa. 30 procent av romerna i Turkiet är analfabeter.

Romerna diskrimineras i arbetslivet där männen antingen säsongsarbetar, är musiker eller skoputsare. Kvinnorna har hand om blomsterhandel och spår. 74

procent av romerna har en grönt kort som ger dem rätt till sjukvård.

Özcan Purcu från Izmir, ordförande för den största

romska organisationen i Turkiet, samt romsk delegat till European Roma and Travellers Forum i Strasbourg, har märkt att en förändring är på väg.

– Vi är som en bil som åker allt fortare, men vi var lite sena med att komma i gång.

Han uppskattar att det finns cirka sju miljoner romer i Turkiet.

– Vi har alltid försökt lösa våra pro-

blem bland oss själva därför att vi inte har haft någon större kontakt med myndigheterna. Majoritetsbefolkningen känner inte till romernas situation i Turkiet, men vi är som de andra, vi vill tjäna vårt land, vi vill studera och arbeta. Vi måste se till att fördomarna försvinner så att vi blir en fungerande del i Turkiet.

Özcan Purcu ser gärna att han själv blir en förebild.

– Jag hoppas att det satsas mer på unga romer. Från Ankara kommer det romska akademiker som vi gärna vill ha in i våra romska organisationer.

Det mesta som görs i organisationen är ideellt arbete.

– I staden Izmir där jag kommer ifrån, bor det cirka 500 000 romer och åttio procent av dem är officiellt arbetslösa. Fattigdomen gör att barnen måste arbeta och bidra till familjens försörjning och de kan därför inte gå i skolan. Den socia-

la segregering är stor. I de romska områdena finns inget Internet, ingen telefon, ingen teve. Vi måste få in barnen i det sociala livet.

Fahrettin Anhatamer, musikprofessor vid Marmara universitetet, berättade om den romska musiken i Turkiet.

– Tack vare romerna hålls en gammal ottomansk musiktradition vid liv. Musiken spelas ofta i 8/9 dels takt. De börjar spela som mycket unga. Det är därför de är så duktiga, begåvning kräver övning. Detta är också mitt ansvar på universitetet där många romska musiker har fått sin träning.

Bülent Kurtisoglu från tekniska universitetet, musikaliska avdelningen i Istanbul, fortsätter på det musikaliska spåret.

– Romsk musik lärs ut vid konservatorier och vi har många romska studenter där. Det finns många som är färdigutbildade och några av dem är lärare.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Ulf Lundkvist ställer ut sin konst på Seriegalleriet, S:t Paulsgatan 14 i Stockholm fram till den 2 augusti. Även Bengt O Björklund ställer han ut tavlor på Art Gallery, Hornsgatan 64B i Stockholm fram till 13 august.

Årsmöte på RKC

Efter många turer kom så RKC:s årsmöte äntligen igång den 1 juni, men det var på håret att det åter hade skjutits upp. Flera ledamöter och medlemmar klagade på att kallelsen till årsmötet hade kommit för sent. Några hade fått kallelsen dagen innan.

Det var et turbulent möte med flera konflikter hängande i luften. Kanske bidrog de fyra inhyrda väktarna till känslan. Kari Palmroth och Seppo von Lindeman, bägge ledamöter för den finska kalégruppen i RKC, hade dagarna innan årsmötet, abrupt lämnat styrelsen och med sig tog de ett stort antal finskromska medlemmar.

Vid försöket till ett årsmöte den 12 maj hade ett stort antal fullmakter florerat. Den gången föll mötet på att medlemsregistret inte var i ordning.

RKC:s ordförande, Jan Ottosson, öppnade årsmötet och nästan omgående blev det diskussioner; först om röstlängden. Styrelsen hade beslutat att bara den som betalat in sin medlemsavgift före den 18 maj kunde få rösta, men senare ändrade de sig under pågående möte och bad medlemmarna rösta om ett antal romer från Skåne som anslutit sig sent ändå skulle få rösta. Medlemmarna röstade ja. Sedan blev det diskussion om den infekterade frågan om fullmakter som hade uppstått redan vid det avbrutna årsmötet den 12 maj. Medlemmarna fick rösta om saken och sade nej till fullmakter. Nästa stöttesten blev om årsmötet utlysts på rätt sätt. Birger Rosengren höll ett långt anförande om att det var flera som han kände som inte fått kallelsen förrän dagen innan årsmötet. Stefan Palison från Skåne ställde sig upp och krävde att årsmötet skulle avbrytas och skjutas på framtiden. Pressad fick Jan Ottosson be medlemmarna att rösta om årsmötet kunde fortsätta. Med överväldigande majoritet röstades det fram att mötet skulle fortsätta.

Till mötesordförande valdes Mats Sylwan, avdelningschef på Kulturför-

valtningen, som började med att berätta om hur RKC kom till.

– Nästa år blir ni era egna och då måste ni bevisa att ni är värda att stödja, sade han bland annat.

Verksamhetsberättelsen godkändes och även revisorns berättelse, trots att det saknades 37000 kronor i kassan. Styrelsen hade också fått en erinran från revisorn om att "styrelsen interna kontroll måste förbättras."

Till slut, flera timmar försenade, blev det så dags för val av styrelse.

Den nya styrelsen kom att bestå av Jan Ottosson, som sitter kvar ett år till som ordförande och representant för resandegruppen. Ny ledamot för resandegruppen blev Arvid Bergman. Eva Rosengren sitter kvar som suppleant.

Den finskromska kalégruppen fick två helt nya ledamöter, Dimitri Florin och Ossi Borg. Suppleant blev Hilda Schwartz.

För kalderachgruppen sitter Angelina Taikon Demetri kvar på ett år och Lars Demetri blev omvald som ledamot enligt valberedningens förslag. Han kan dock inte

delta i styrelsearbetet så länge som han är anställd på RKC, i hans ställe kommer suppleanten Lasse Columbus.

Ursprungligen var Jonny Ivanowich valberedningens förslag, men han avsåg sig sin kandidatur. Jaqueline Taikon hoppade av suppleantlistan och när det då inte fanns någon kalderachrepresentant nominerades Hans Taikümer två veckor innan årsmötet, men hans nominering godtogs inte av valberedning och styrelse. Han fick sex röster, men ströks när Lasse Columbus flyttades över från ledamotslistan till suppleantlistan, enligt förslag från mötesordförande, som sedan röstades igenom.

De nyanlända representeras av Zvonko Mitrovic och hans son Milosz Mitrovic.

Utomnordiska ledamöter blev Zdzislaw Bilicki och Gregor Kwiek. Suppleant blev Silvia Dabrowska.

RKC:s föreståndare Elin Strand, ekonomiskt ansvarige Lars Kollberg och Mats Sylwan från Kulturförvaltningen.

Peter Örn, Agnes Lakatos, Anne Sseruwagi och Sara Roxström.

Radioaktiva romer

Sveriges radio stödjer bildandet av ett internationellt romskt journalistiskt nätverk som ska utbyta radioprogram med varandra. Detta framkom under en konferens som Sveriges Radio anordnat den 8-9 juni. Inbjudna var romska journalister från olika länder i Europa.

Pride, Prejudice and public service var namnet på konferensen som samlat romska radio- och tevejournalister från hela Europa. Tvådagarskonferensen hölls i Studio fem i radiohuset och öppnades av Sveriges Radios VD Peter Örn.

– Nu har ni möjlighet att samla er i ett nätverk som kan bli en bas för ett framtida samarbete mellan romer i hela Europa. Grattis det är en historisk möjlighet ni har under dessa två dagar, sade Peter Örn.

Radio Romano är en nykomling på SR sedan några år tillbaka med sändningar två gånger i veckan. Idag arbetar Agnes Lakatos, initiativtagare till konferensen, Veli Briani och Adam Szoppe på Radio Romano.

Veli Briani menar att det viktigaste är att berätta vad romska aktivister gör lokalt och internationellt.

– Vi vill berätta sanningen. Det är viktigt att samlas som idag, säger Veli.

– Vi tar upp sådant som folk vill och inte vill höra. Vi vill ta upp alla ämnen inom den romska kulturen, säger Adam Szoppe.

Adam berättade om ett program som handlade om en romsk man som bytt kön.

– Efter programmet ringde det en man och klagade.

Konferensen skulle under första dagen fokusera på fyra frågor.

Vilka möjligheter finns det i ditt land för romska journalister att bevaka romska frågor?

Hur är arbetsförhållanden för romska journalister?

Hur stor frihet att vara kritiskt till romernas livssituation har du som romsk journalist i ditt land?

Hur möjligt är det att bevaka känsliga och kontroversiella ämnen utan att kränka den romska kulturen?

Ett exempel på problematiken i den sista punkten är programmet om den romska mannen som gjorde könsbyte, men det finns många fler, som homosexualitet till exempel och bevakning av kriminella romer. Diskussionen om dessa ämnen var lång under konferensens andra dag.

Två av de inbjudna journalisterna, Jake Bowers från BBC i England och Ferhad Saiti från Radio och TV Nisaba i Serbien Montenegro inledde den första panelen för dagen. Moderator under de bägge dagarna var Hans Caldaras.

Jake Bowers är programledare för Rokker Radio, ett romskt radioprogram som ligger under BBC. Han tillhör romanichal, resande.

– Vi har varit i krig med regeringen i 500 år. Halva den romska populationen är på resande fot i England.

Romerna blev en minoritet i England 1989.

– Brittisk press har skrivit den värsta smörjan i hela världen om romer. Den är hatisk och fördömsfull och har lett till våld och död.

Rokker Radio började sända i april i år.

– Vi vill inte bara rikta oss till romer, vi vill att även andra ska förstå våra problem. Vår ambition är att utbilda fler romska journalister.

Rokker Radio sänder på engelska och BBC borgar för en hög standard.

– Det är ett stort steg att BBC har tagit oss på allvar. Vi tar upp ämnen som hur vi behandlar våra kvinnor och homosexuella. Homosexuella har ingen status och utesluts ur de romska grupperna, de finns inte, sade Jake.

Radio TV Nisaba har funnits i sex år och har en miljon lyssnare. 130 000 av dem är romer.

– Vi representerar en viktig del av den romska kulturen och visar icke-romer hur de bättre kan förstå vad en rom är. Vi har en timme tv i veckan, men vi sänder sent på kvällen, sade Ferhad Saiti.

I dagens andra panel satt Zoran Dimov, Petar Stefanov Filipov och Carmen Marcu.

Carmen Marcu från har arbetat på Rumanian Broadcasting Corp. i fyra år.

– När jag tog kontakt med den lokala radion för att höra mig för om de inte kunde ha romska programinslag skrattade de åt mig. Men vi insisterade och efter många om och men fick vi till slut en timme och nu har vi två timmar om dagen. Vi sänder också en halv timme om dagen i teve. Tevebolaget bestämmer vad jag ska säga, vilka tema vi ska ha och så vidare. Det betyder att jag inte kan föra en debatt om de lögner som sprids om romer på teve, sade Carmen.

Zoran Dimov arbetar på TV BTR Nacional Macedonien.. Han presenterade en ide om hur man skulle kunna bilda ett romskt CNN som skulle sända globalt via satellit där alla romer skulle vara inkluderade.

Petar Stefanov Filipov från Teve Roma i Bulgarien, berättade att de startade sin verksamhet 1998.

– Vi har tolv unga romer som arbetar med oss, både män och kvinnor och vi har dagliga program. 2002 startade vi en radiokanal i vår stad. Det är viktigt att vi inte bara producerar program på romanés så att alla kan förstå. Annars kan vi bli isolerade. Nationella televisionen tar reportage från oss och sänder ut som nyheter. Två till tre gånger i månaden tar de kontakt med oss och frågar om vad som har hänt.

Janette Grönfors är en romsk frilandsjournalist från Finland. Hon har arbetat på Latso Dives, Finlands största romska tidning, sedan nio år tillbaka.

– Trots att vi har haft romska program på radion i Finland längre än ni i Sverige, så har ni kommit längre än oss. Nu har ni två timmar i veckan, vi har fortfarande bara tjugio minuter och det är verkligen skamligt, säger Jeannette.

Tamara Baltzar, en finsk-romsk frilandsjournalist boende i Sverige, tycker det är svårt att bevaka romska frågor.

– De är främst mänskliga frågor och som sådana komplexa. En viktig aspekt

är att majoritet och minoritet inte delar samma historia. Den romska identiteten ger en anna vinkel, som är mycket svår-såld till majoritetens media. Jag kan vara så kritisk jag vill i mina texter, men om jag är för kritisk säljer jag inget. Det finns sådant man inte kan skriva om utan att såra den romska kulturen.

Valery Novoselsky från Ukraina, numera boende i Israel, är mannen bakom Roma Virtual Network, en fri nyhetskanal på Internet som han själv ser som en virtuell romsk nation. RVN består av ett flertal olika mailinglistor, många av ren nyhetskaraktär som är till stor hjälp för många inom romsk media.

Valery startade Roma Virtual Network 2001, men listan startade långt innan. Idag publiceras cirka tjugo artiklar varje dag. Nätverket är inte vinstdrivande och upprätthålls av tusentals romska skribenter.

– Jag tror att Roma Virtual Network kan var till en stor hjälp när andra romska medier ska börja samarbeta det finns mycket att hämta här.

Under förmiddagen på dag två delades deltagarna in i två mindre grupper för att diskutera olika frågor och den främsta frågan var: hur bildar man ett nätverk av romska journalister?

Talesman för den engelsktalande arbetsgruppen var Jake Bowers.

– Tidigare försök att skapa ett romskt CNN har misslyckats, främst för att objektiviteten inte har kunnat garanteras. Romska aktivister som talar i sin egen sak är inte nyheter. Ett internationellt romskt nätverk måste vara professionellt och vi måste se till att nya romer får den utbildning de behöver. Till att börja med tyckte vi i våran grupp att ett utbyte av tiominuters radioprogram vore lagom att starta med. Varje land måste ha rätten att producera om inslaget

till ett passande språk, sade Jake Bowers.

Petar Stefanov Filipov var talesman för den romanéstalande gruppen.

– Vi har ett romskt nätverk av romsk media i Bulgarien, men vi är mycket nyfikna på att samarbeta med olika länder. Det är viktigt att vi inte rusar iväg, att vi tar det lugnt och provar för att se hur det fungerar i ett halvår. Sedan kanske vi kan formalisera verksamheten. Vi har mycket erfarenhet i vårt nätverk och ni är välkomna att se hur vi arbetar. Vi borde kunna utbyta all slags media; tidningar, tv, radio och Internet. Programmen borde också vara på engelska och det ska vara lätt att var med i nätverket och lika lätt att gå ur.

Mark Cummins, arbetsledare på SR international på Radio Sweden, informerade om Network Europe ett samarbete mellan tio partnerstationer i lika många länder varav sju sänder och tre producerar. De tre länder som producerar är Sverige, tyskland och Frankrike. Informationen om Network Europe var mycket inspirerande eftersom där fanns mycket av det som ett romskt nätverk skulle kunna innehålla.

Alla var över ens om att ett bildande av ett romskt journalistiskt nätverk var målet med konferensen, men vem skulle ansvara för vidareutvecklingen av iden. Det var då Sveriges Radio International överraskade genom att erbjuda ekonomiskt stöd till att bjuda in en arbetsgrupp på fyra personer. Dessa fyra personer ska konkretisera nätverkstanken och inleda ett samarbete.

Journalister från åtta länder.

Möte med Janna Elliot

Text: Gunilla Lundgren

Boken om Settela finns inte på svenska men den är översatt till engelska av författaren Janna Eliot.

Jag träffar Janna i Istanbul och intervjuar henne på en av stadens många trivsamma trottoarserveringar.

Janna berättar att hennes namn som ogift var Rukshana Janna Petulengro Smith. Hennes momor kom från en rysk kelderashfamilj och hennes föräldrar kom till England som rysk-armeniska immigranter innan Janna föddes.

– Alla mina böcker handlar om immigranter, säger Janna. De är svårt att skriva om sig själv, men jag skriver om människor jag känner till, fortsätter hon.

Janna hade läst om Settela och ville skriva en bok om henne, men när hon fick tag på Aad Wagenars bok beslöt hon sig för att översätta den.

– Jag kan inte nederländska, berättar hon, men jag köpte ett lexikon och satte igång.

Det var ett tidskrävande och svårt arbe-

te. Janna skrev till författaren och bad om hjälp när hon inte förstod, och när ungefär 100 sidor var färdiga bad hon honom att läsa och rätta hennes text innan hon fortsatte. Senare åkte hon även till Holland och gick igenom hela sitt översatta manus med författaren.

Då översättningen var färdig väntade nästa stora arbete: att hitta ett förlag i England som ville ge ut boken.

– Jag vände mig till alla förlag som jag kunde hitta i telefonkatalogen, berättar Janna. Alla sa nej, boken var inte lönsam.

Men så en kväll på ett poesicafé, hittade Janna ett informationsblad från ett litet enmansförlag med bra utgivning. Janna kontaktade förläggaren och han

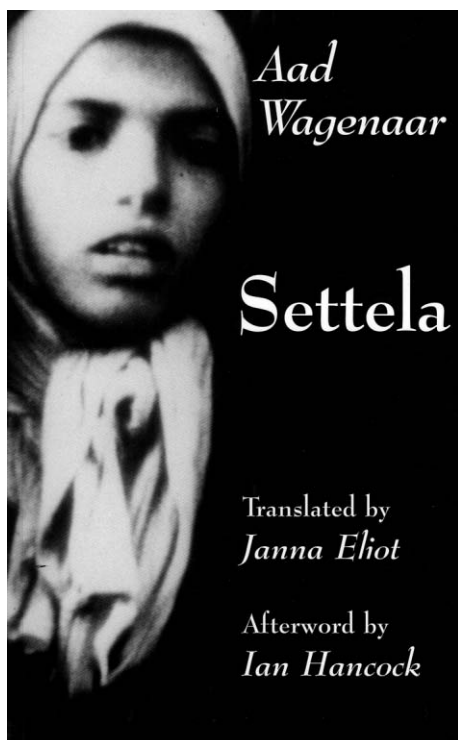

Janna Elliot och Gunilla Lundgren.

accepterade hennes manus!

– Jag vet att den här boken inte kommer att bli någon storsäljare, säger hon, men jag vill att Settelas identitet och öde ska bli känt. Det räcker för mig.

Nu har Janna Eliot skrivit en egen bok om Settela som vänder sig till barn, och nu letar hon igen efter en förläggare.

SETTELA

Omslaget på boken "Settela" föreställer en ung flicka med sjal. Jag känner igen fotot och undrar vem den sorgsna flickan är. Likadant var det för den holländske journalisten Aad Wagenaar. Han hade sett detta ansikte i filmer och på utställningar oräkneliga gånger. "I nästan varje tv-dokumentär om Holocaust tittar hennes ansikte ut från en boskapsvagn", skriver han.

Vagnen är en fångstransport på väg till Auschwitz från ett fångläger i Holland våren 1944.

Filmsekvensen med den lilla flickan är bara sju sekunder lång, men Aad Wagenaar kunde inte släppa den. Han

beslöt att han skulle ta reda på den judiska flickans öde.

"Jag blev besatt av mitt sökande", skriver han. Mitt mål var att den anonyma flickan skulle få sitt namn."

Aad Wagenaar besökte museer, letade i arkiv och dokumentsamlingar, läste listor med namn från fångstransporter, gick igenom bildarkiv, reste runt i Holland och intervjuade människor. Ingenstans hittade han flickans namn eller någon som kände till hennes historia. Efter två års oavbrutet letande var han nära att ge upp och han frågade sig: "Varför känner ingen igen flickan?"

Hennes skräckslagna ansikte mellan

vagnsdörrarna är kanske lika känt för millioner människor som Anne Franks dagbok, ändå är hon fortfarande okänd efter femtio år."

Till slut, en kall och blåsig februaridag, ledde hans sökande honom till en avsides campingplats i Holland. Han knackade på en av husvagnsdörrarna. En äldre romsk kvinna öppnade och bjöd honom att stiga in. Hon hade ett "Z" tatuerat på sin vänstra arm. Aad Wagenaar kände sig obekväm, men han tog ändå fram sitt foto på flickan och lade det på bordet.

"Det är en av Steinbachs-barnen, sa kvinnan genast. Hon dödades i Auschwitz."

Aad Wagenaar var förstummad. Hans hjärta slog hårt.

"Det här fotot är världsberömt", sa han till kvinnan. I nästan ett halvt sekel har hon varit känd som flickan i öppningen av en tågagn, det anonyma offret från deportationerna. Hur kommer det sig att du inte har berättat om henne?"

"Därför att ingen har frågat mig", svarade kvinnan.

Flickans namn var Settela. Hon var nio år när hon dödades och hon var ingen judisk flicka, hon var en romsk flicka från en sintifamilj i Holland.

Måndagen den sjunde februari 1994,

klockan fem minuter i fyra, fick hon tillbaka sitt namn.

Boken om Settela kom ut i Holland 1994, översatt av Janna Eliot till engelska och kom ut i Storbritannien 2005. Det är en djupt gripande berättelse. Samtidigt är den spännande och mycket lärorik.

För mig har den säkert fått en extra djup betydelse, eftersom jag under läsningen insåg att Settela och Sofia Taikon, som jag skrivit en seriebok om, var samtidigt i "Zigenarlägret" i Auschwitz Birkenau! De var ungefär jämgamla, kanske kände de varandra.

Jag hoppas att boken om Settela ska översättas till svenska och få många läsare!

Romani studies konferens som blev en välmatad bok

Till den första Internationella Romani Studies konferensen i Istanbul 2003, i svenska forskningsinstitutets lokaler, kom det många forskare och andra intresserade av romernas situation i Turkiet. Som ett resultat av den konferensen publicerades antologin *Gypsies and the Problems of Identities* 2005.

Det är en brokig samling texter, allt från akademiskt hållna rapporter till berättande texter och fotoreportage. En tanke som slår mig när jag läser de olika texterna som handlar om romernas ursprung är att det måste finnas lika många teorier kring detta som det finns forskare.

Särskilt intressant att läsa är Paul Polanskys text om romernas egna historier. Paul Polansky har bott i ett flyktingläger för romer i Kosovo och han har även under flera år bott bland romer i Tjeckien. Han tar bland annat upp det faktum att så många romska ordspråk handlar om solen. Det är till exempel bilatcho bah (otur) att förbanna solen. För över tusen år sedan fanns det ett fantastiskt soltempel i Multan i Indien. Hit

kom folk från hela Indien för att tillbe solen. Det är möjligt att romernas ord-språk om solen har sitt ursprung här.

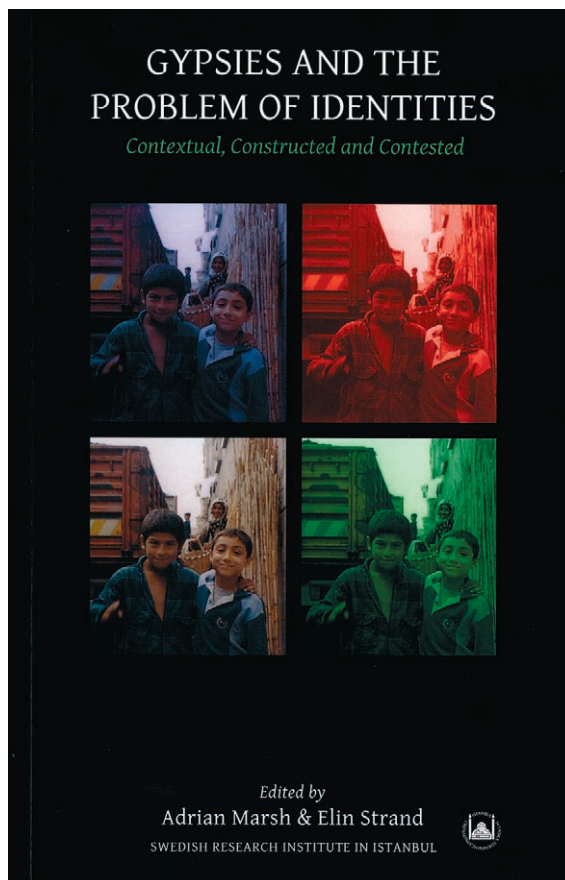
Stefan Bladhs fotodokumentation av Kaplan, en turk-romsk familj som bor under en bro i Istanbul, är tankeväckande liksom Mustafa Özünals foton av romer i västra Anatolien.

Initiativtagare till konferensen och redaktörer för boken är Adrian Marsh och Elin Strand. Elin Strands text om de muslimska romernas situation i Turkiet i jämförelse med sin etniska motsvarighet i Europa är mycket intressant. Man kan förstå varför romerna i Turkiet inte har organiserat sig tidigare eller hyst något intresse för sina avlägsna släktingar i väst.

Adrian Marsh lyfter fram Ali Firdawsis (född år 941 och en poet av stora mått) legend om Bahram Gur, en persisk kung som en gång fick besök av en Maharaja som erbjöd sig att

skicka tio tusen lurimusiker för att underhålla perserna som drack sitt vin utan musikalisk underhållning. Historien är cirka tusen år gammal och ofta används som bevis för romernas ankom till Persien.

Boken har utgetts av Svenska forskningsinstitutet i Istanbul.

Familjen Limoni från Kosovo fick flyktingstatus!

Av familjen Limonis sju familjemedlemmar har nu fyra fått asyl här i Sverige. Det är den hjärtsjuka mamman samt tre barn, som fått flyktingstatus. Hur blev detta möjligt?

Text och foto: Ingrid Schiöler

När avvisningen av familjen Limoni ägde rum den 31 maj 2005 var inte Senad, den 17-årige sonen hemma. Av den anledningen tilläts mamma Limoni att stanna kvar, för att Senad inte skulle komma hem till lägenheten, där de bott under de senaste åren i väntan på asyl, och finna att familjen var försvunnen. Det var från den lägenheten resterande familjemedlemmar så brutalt förts bort den tidiga morgonen för drygt ett år sedan. De avvisades med ett chartrat plan och poliseskort, till Belgrad i Serbien, trots att deras ursprungliga hemort var i Kosovo. Men dit kunde man inte sända dem, det var då och är än idag alltför riskabelt att skicka romer tillbaka till Kosovo, något som bekräftas av UNHCR och många andra människorättsorganisationer.

Som det beskrevs i É Romani Glinda Nr 5-2005, hamnade pappa Limoni och

de fem barnen på ett läger av miserabel standard, i Bujanovac, i södra Serbien, för i Belgrad fanns ingenstans att hitta tak över huvudet.

Pojken Sedat, som varit med i den nationella kartläggningen av apatiska barn, var i mycket dåligt skick. Vid olika tillfällen, i juni, juli och augusti 2005, då jag besökte familjen i Bujanovac, låg han med ryggen mot omvärlden, djupt apatisk till synes utan vilja att fortsätta att leva.

Även de andra familjemedlemmarna for illa av vistelsen i Bujanovac. Alla barnen längtade efter mamma och storebror Senad i Sverige, och alla undrade de vad som skulle hända med dem när vintern kom.

Här hemma i Sverige hade man i riksdagen kompromissat sig fram till en lösning för alla gömda och asylsökande barnfamiljer. Om familjerna varit här till-

räckligt länge, så att barnen hade rotat sig i det svenska samhället (i praktiken tolkade man det så att de skulle ha varit här c:a 2 år) så skulle det vara möjligt att bevilja uppehållstillstånd på dessa grunder. Skulle detta tillämpas på familjen Limoni bestående av mamma och 17-årige Senad, alltså de som var kvar här i Sverige, frågade jag mig.

Men situationen förändrades plötsligt.

En sen kväll i oktober återkom den apatiska

Sedat och lilla Sunita, som nu hunnit fylla två år, till Sverige. Någon hade uppenbarligen förbarmat sig över dessa barn, och återbördat dem till mamma, storebror och den svenska tryggheten.

Några dagar senare trädde den tillfälliga lagen för asylsökande och gömda barnfamiljer i kraft.

Den 15:e november 2005 besökte familjen Limoni och jag själv, i egenskap av ombud för familjen, Migrationsverket i Trollhättan. Limonis var nog en av de första familjerna på denna första dag med den tillfälliga lagstiftningen.

Hela familjen blev nu inskriven igen hos Migrationsverket, och hoppet tänktes att familjen skulle kunna få uppehållstillstånd. Och så började väntetiden igen. Men barnen Sunita och Sedat, som anlänt för några veckor sedan skulle först genomgå en ny asylutredning. Hur skulle det gå till undrade jag. Sedat hade överhuvudtaget inte pratat på snart tre år och lilla Sunita hade just lärt sig att säga mamma. Hur skulle de kunna berätta om vistelsen i lägret i Bujanovac? Och hur de hade kommit till Sverige igen?

Som tur är finns personer som är vana utredare på migrationsverket, och ganska snart hade man träffat både Sedat och Sunita och "pratad" med dem. Eller rätta-

re sagt, mer pratat med deras mamma om skälen till asyl.

Efter ett antal månader kom så beslutet om permanent uppehållstillstånd (PUT) för de av Limonifamiljen som befann sig här i Sverige, alltså mamma, Senad, nu 18 år, Sedat och lilla Sunita.

De blev erkända som skyddsbehövande och flyktingar i överensstämmelse med 1951: års flyktingkonvention.

Det kändes fantastiskt när jag läste beslutsmotiveringen. De skulle få stanna här i Sverige!

När några medlemmar i en kärnfamilj beviljats permanent uppehållstillstånd så har resterande familjemedlemmar (dvs. make/maka och minderåriga barn) rätt att ansöka om uppehållstillstånd grundat på familjeanknytning.

De skall då besöka svenska ambassaden i det land de befinner sig i, och lämna in ifyllda formulär, som sedan skickas till migrationsverket i Sverige, där man åter gör en utredning och fattar beslut om ev. familjeåterförening.

Om det gäller personer med flyktingstatus, vilket är fallet med Limonis, så bekostar Migrationsverket familjeåterföreningsresan.

Jag insåg snart att pappa Limoni och de tre kvarvarande barnen i Bujanovac, skulle behöva hjälp med formulären och besöket på svenska ambassaden i Belgrad.

Det kändes också viktigt för mig att få vara med om hela ärendehantering, alltså från det att de ansökte och tills de till slut kommer att kunna återförenas med resten av familjen här i Sverige.

När den dagen infaller, så kommer jag tillsammans med familjemedlemmarna Limoni att stå på Landvetters flygplats och möta dem!

Jag hoppas att det inte dröjer alltför länge innan den dagen kommer. För pappa Limoni mår inte så bra, Samir är döv på ena örat. Han hade ju en operation i september 2005, som han inte kunde genomgå, eftersom han hade skickats iväg från Sverige innan. Sultanija ser väldigt liten och tunn ut och

saknar sin mamma väldigt mycket och Sultijan, som är tolv år saknar sina svenska kompisar, från de fyra åren han varit i Sverige och gått i svensk skola.

Jag reste den 31:e maj (exakt ett år sedan de avvisades!) till Serbien och dagen efter följde jag med pappa Limoni och de tre kvarvarande barnen till den svenska ambassaden i Belgrad.

Det blev efter en del argumentation till slut möjligt att få gjort anknytningsintervju. Vi skulle få komma tillbaka klockan två, efter lunch och invänta svaret om man kunde göra intervjun direkt, samma dag eller vid en senare tidpunkt.

Som tur var gick det att göra intervjun samma dag. Det är mer än 40 mil mellan Bujanovac och Belgrad, och det är inte lätt att färdas fram och tillbaka med tre

barn och när hela familjen faktiskt inte mår så bra.

Nu väntar jag bara på att intervjun från ambassaden skall hanteras av Migrationsverkets huvudkontor i Norrköping, och att man inte anser det nödvändigt att åter intervju fru Limoni. Makarna Limoni har ju varit gifta i mer än tjugo år, de är mamma och pappa till en rad barn och det senaste årets ofrivilliga separation var ju verkligen ofrivillig.

Men de som väntar ivrigast är nog inte jag, det är mamma Limoni som längtar efter resten av sin familj. Och som längtar efter att de äntligen skall kunna leva tillsammans på ett tryggt ställe, utan att behöva vara rädda för att bli förföljda på grund av att de är romer./I. Schiöler
2006-06-10

Romska flyktingar utan hopp i Danmark

En blåsig aprildag samlades ett hundratal människor framför Christiansborg i Köpenhamn, där Folketinget, Danmarks riksdag möts. De var mörka och annorlunda och såg nog med danska ögon typiskt "utländska" ut. Flertalet bland dem var kvinnor och små barn. Vad ville de? Och vem bryr sig?

Text och foto: Irka Cederberg

De är romer, från Kosovo. De har nekats uppehållstillstånd i Danmark och har nu bott i upp till fem år i flyktingläger. I Kosovo har de blivit trakasserade och ivägkörda av den albanska majoriteten. Dit vågar de inte återvända av fruktan för sitt liv. FN:s administration i Kosovo, UNMIK, vägrar att ta emot romer som skickas tillbaka mot sin vilja. FNs flyktingkommissariat avråder romer från att återvända till Kosovo, Europarådet och EU-parlamentet har också uttalat varningar. Men den danska regeringen är obehaglig. De har placerat romerna i flyktingläger som drivs i danska Röda korsets regi. Där är de utsatta för den danska uppfinningen "madkasseordning". Det innebär att de inte får några pengar, inte kan laga sin egen mat. De får inte arbeta eller utbildas. En majoritet av dem, både

barn och vuxna, har tilltagande psykiska problem. Självmordsförsök är vanliga. Barnfamiljer får bo ett enda rum. Barnen går i skolor som ingen vill sätta danska barn i. Efter flera års skolgång kan många av dem inte läsa, inte räkna eller förstå vad klockan är. Den danska madkasseordningen är konstruerad som en ren utpressningsmetod. Tillvaron ska göras så outhärdlig att de asylsökande ska pressas att hellre åka "hem". Det är i sammanhanget irrelevant att de inte har något hem att återvända till.

Romerna lever i limbo, utan vettigt sysselsättning, utan framtidshopp. Nu stod de här utanför Christiansborg med en dansk och en romsk flagga. De bad om hjälp. På deras plakat stod det: "Låt oss få stanna i Danmark", "Kosovo vill inte ha oss", "Mor är sjuk, Far är sjuk",

"Vi får ingen riktig skolgång". Vem bryr sig om romska asylsökande från Kosovo, som pressats till ett människoovärdigt liv i Danmark? De enda som verkade bry sig i den danska huvudstaden den här april-dagen var tre eller fyra äldre kvinnor - alltid bara dessa äldre kvinnor! "Vi måste låta dem få stanna, vi har råd med det", sa en av dem. Hon trodde sig märka att attityderna i Danmark nu faktiskt håller på att ändras. Nyss sa alla om romerna från Kosovo "Smid dem ud!", släng ut dem. Men på sista tiden har allt fler börjat inse att de romska flyktingarna behandlas omänskligt. Romerna är inte fler än omkring 330. Av dem är 53 minderåriga barn och det var särskilt om dem som demonstrationen i Köpenhamn handlade. Kanske har den danska damen rätt. Kanske är en attitydförändring i det främlingsfientliga Danmark på gång.

Strax före påskveckan besökte en grupp folketingspolitiker några flyktingläger i Danmark och chockades av vad de såg. Eyvind Vesselbo från Venstre och Henriette Kjær från Konservative, båda regeringspartier, har nu krävt förändringar. De begär att ingen barnfamilj ska bo mer än ett år i läger utan erbjudas att flytta till lägenheter. Skolbarn ska få fritidssysselsättning utanför förläggningen efter skoldagen. Och det måste bli en lösning på att familjerna inte får några kontanta pengar. Sådana marginella förändringar räcker naturligtvis inte långt för romerna, som lever i en omänsklig tillvaro utan framtidshopp. De vill få tillfälligt uppehållstillstånd. De vill att deras barn ska få gå i skola med danska barn, att ungdomarna ska få gymnasie- och högskolundervisning och att de vuxna ska få möjligheter till vidareutbildning och praktik och träning i yrken de tidigare jobbat i för att inte för all framtid stängas ute från arbetsmarknaden.

Statsminister Anders Fogh Rasmussen, Venstre, har hittills kategoriskt avvisat såväl partikollegernas som romernas krav. Om flyktingar som inte vill lämna Danmark råkar i kläm kan de själva ta sig ur den klämman, har han sagt. Det är bara att åka hem.

Romer på catwalken

På S:t Görans gymnasium i Stockholm var det modevisning i slutet av maj i år. Alla förstaårselever på Skrädderi, mode och design bidrog med olika kreationer. Bland eleverna som designat och sytt kläder fanns även den romska klassen som är ett led i projektet Romer på väg.

Det var en fartfylld och mycket blandad uppvisning som innehöll allt från sommarklänningar, leopardjeans, piratbyxor, guldlamé till kläder av orientalistiskt snitt. De romska kvinnorna hade sytt upp en bred kollektion, som givetvis också bestod av de klassiska finsk-romska plaggen.

Deras bidrag bestod bland annat av en kritstrecksrandig kollektion i olika färger. Men de hade även andra romskinspire-rande plagg där man kunde se de typiska färgglada tyllkjolarna. Det var de romska kvinnorna som fick avsluta modevisningen. De klev upp på catwalken i sina typiska finsk-romska kläder i vitt, guld, och mängder av svart sammet.

De romska kvinnorna startade sin utbildning vårterminen 2005, men till S:t Görans gymnasium kom de först förra hösten. Kursen avslutas till jul 2006.

Kvinnornas lärare, Jonas Rapp ser mycket belåten ut.

– Det känns jättebra att vi äntligen har rott det hela i land, säger han med ett stort leende.

Även Mikaela Holmberg är lärare i sömnad för de romska kvinnorna.

– De har varit så duktiga. De har lärt sig jättemycket, säger hon med gråt i rösten.

Det är första gången som dessa romska kvinnor har självsydda kläder på catwalken, förklarar Jonas Rapp.

– De har även sytt annat än det traditionella, till exempel de kritsträcksrandiga kläderna. De har sytt cirka femtio olika kläder på en termin och den finsk-romska synen på kläder har påverkat deras kreationer.

Kvinnorna i den romska klassen ser mycket belåtna ut.

– Det känns underbart att ha kommit så här långt, säger Tanya Hagert.

– Det har varit en stor press att presentera något på riktigt, men det har varit roligt att göra något annorlunda och det är en stor erfarenhet, säger Laimi Lindgren.

Aila Berg har varit många gånger Turkiet för att köpa fina tyger.

– Det har varit roligt att få arbetat på detta sätt och det kommer att bli fler visningar, säger hon. Hon hoppas på att de alla tillsammans kan starta ett sykooperativ när utbildningen är klar i december.

Utbildningsförvaltningen i Stockholms stad, Arbetsförmedlingen, Stadsmissionen och S:t Görans gymnasium stödjer projektet som kallas Romer på väg.

Vegetarisk lasagne

Det här behövs till ca: 8 personer.

- 2 st. Auberginer.
- 2 st. Gula lökar
- 1st. Purjolök.
- 2 st. Morötter.
- 1 st. Röd paprika.
- 1 st. Gul paprika.
- 300 gr. Champinjoner.
- ½ tub. Tomatpuré.
- 2 paket Krossade tomater.
- 1 paket Lasagneplattor

Gör så här:

Skär upp alla grönsaker i ungefär lika storlek utom morötterna. De ska grovrivas.

Börja med att bryna paprikorna, därefter kan alla grönsaker brynas tillsammans i en stor stekpanna, gärna i omgångar om allt inte får plats. Lägg i svampen sist. När allt är brynt kan man lägga över allt i en gryta för nu behövs det plats för att göra tomatksåsen.

Häll i de krossade tomaterna och den halva tuben tomatpuré häll på vatten så det täcker grönsakerna och låt de koka tillsammans i 15 minuter. Salta och peppra.

Det här behövs till béchamel sås

- 5 msk vetemjöl
- 1 l. mjölk
- 3 msk margarin eller olja
- 2 påsar Riven parmesanost
- Salt och peppar

Gör så här:

Smält margarin, blanda i mjölet och mjölken.

Koka upp under omrörning och låt såsen koka 3 minuter.

Häll i parmesanosten i béchamelsåsen.

Såsen ska vara tjock för att den inte ska bli simmig.

Smaka av med salt och peppar.

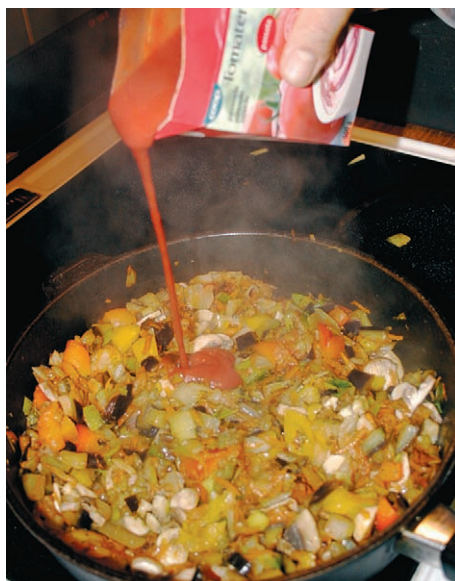
När allt är klart smör en stor bakplåt med höga kanter. Börja med att tunt täcka botten på plåten med grönsaksfyllningen. Ta lite béchamelsås och fördela den över grönsaksfyllningen.

Varva sen lasagneplattorna i tre lager avsluta med ett täcke av tomat och béchamelsås.

Värm ugnen till 200 grader och sätt in plåten i ugnen, cirka 30 minuter eller tills ni känner att lasagneplattorna är mjuka.

Smaklig måltid !

Zelenimatítsko Lasagne

Gadó trobúl 8 ženengi

2 st.	Aubergine
2 st.	Gálbene purumá
1 st.	Púro
2 st.	Morkóia
1 st.	Lolí piparka
1 st.	Gálbeneo piparka
300 gr.	Buréci
tubo	Puré ánda peredéči
2 kutíi	Litiardé peredéči
1 kutíi	Lasagne

Ker gadeá:

Šin sa le zelenimáta ande sa gadeá bare kotorá. Na šin kotorá anda le morkóia, trobúl rańglé vai šindé ande sané filí.

Pek le piparki te len šukar fárba pála godeá sar pekes sa le zelenimáta ande jekh than ande jekh bari tipsía. Te na avel tut jekh bari tipsía. Pek thai šor oprál ande jekh bari tigáia, te čiravés o peredéčiasko sóso. Kana peklán sa le zelenimáta, šor sa le zelenimáta ande é tigáia. akaná tho andré le litiardé peredéči thai o dopaš o tubo puré peredéči, mai šor andre pai te na díčon le zelenimáta, tho andré le buréci, muk te čiról ande 15 minutsi.

Gadó trobúl kana čiravés o béchamel sóso

5 baré roíá	Aro
3 baré roíá	Margarina váike vulói
1 lítro	Thud
2 kisí	Rańgló parmisanosko čiral

Lon thai piperi.

Ker gadeá

Bilar é margarina, šor andre o aró, mai šor andré o thud thai hamisár mišto. Muk te čiról o béchameló ánde 3 minutsi te thulól. Šor andre le dui kisíora čiral mai tho lon thai piperi.

Le jekh baró bovésko plevó, mak o plevó margarinésa. Šor círutsa ánda sóso le zelenimátasa ánde o plevó, mai šor andré círutsa ánda o béchameló. Akaná te vušaraves le lasagne patrinénsa. Ker sa gadeá trin dáti. Getosár le sósasa. Akaná muk te pečíól and o bov andé 30 minutsi, le sama te na paból.

Xan pe satimása.!!

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B**Porto
Betalt**

Information från Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)

Detta händer på DO till hösten

- Utbildning i MR-frågor riktad mot unga romska aktivister
- Diskriminering på bostadsmarknaden

Under hösten kommer DO att arbeta särskilt mot diskriminering på bostadsmarknaden.
Är du utsatt? Anmäl!

- Samarbete med Equal-projektet "Från syd till nord"

Equal-projektet går ut på att hitta lösningar som öppnar arbetsmarknaden för romer.
För mer information, kontakta Helena Cronsell, Länsstyrelsen i Stockholms län, tel 08-785 44 11,
e-post helena.cronsell.ab.lst.se.

Känner du till att dina barn har rätt att känna sig trygga i skolan?

Den första april kom en ny lag som förbjuder diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Om ditt barn utsätts för etnisk eller religiös diskriminering så kan du anmäla det till DO. Blir ditt barn mobbat så kan du anmäla det till Barn- och elevombudet på Skolverket.
Mer information om lagen och om vem man ska kontakta finns på DO:s hemsida, www.do.se.

Har du frågor om diskriminering?

Ring DO:s telefonrådgivning som nås via växeln, tel 08-508 887 00. Det går även att kontakta handläggare Anders Wilhelmsson. Vid frågor om utbildningar kan du även kontakta DO:s nye utbildare för romska frågor, Domino Kai. Anders och Domino nås via DO:s växel.